Sifatli ta’lim – yorqin kelajak

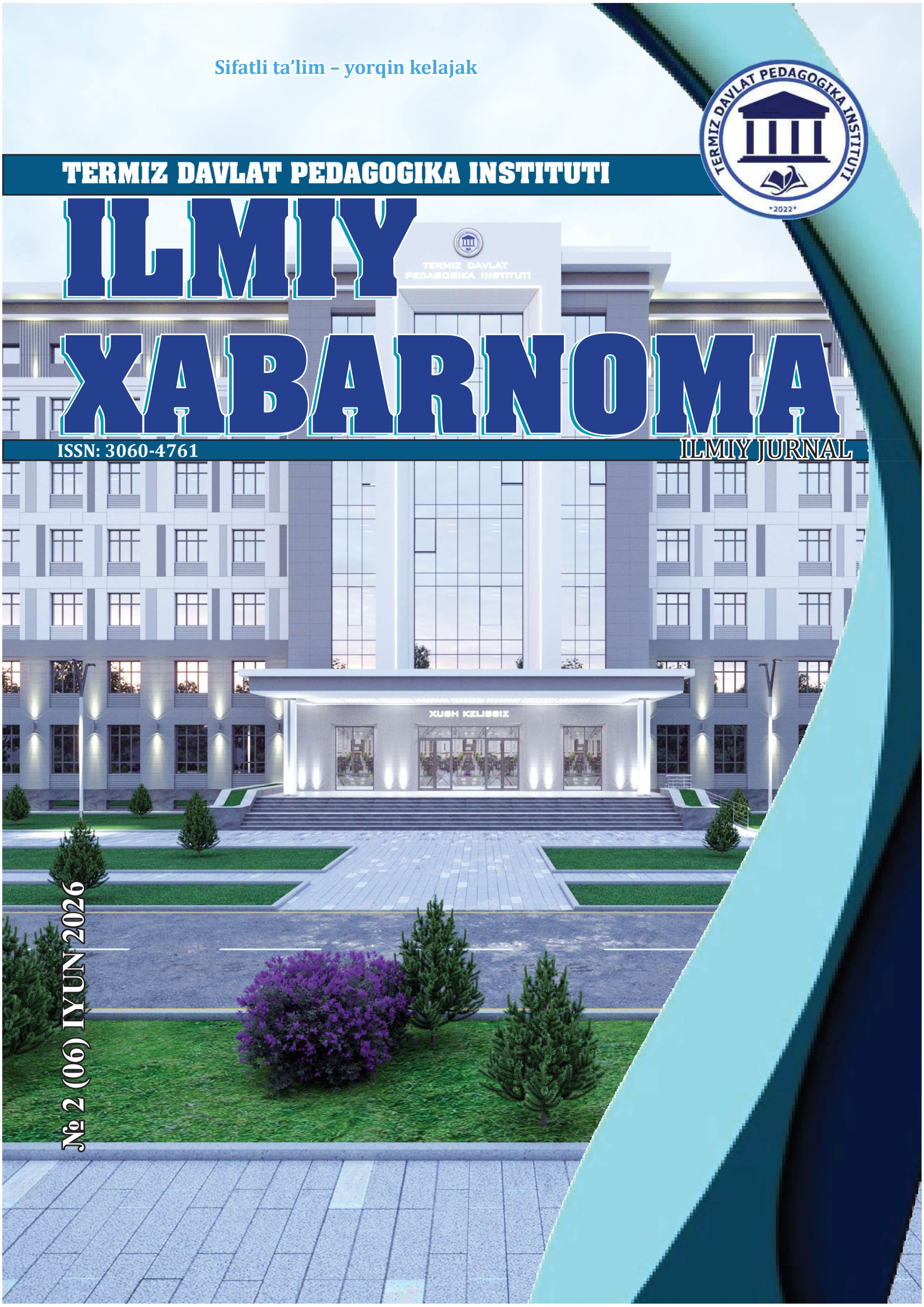
TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ILMIY XABARNOMA

ISSN: 3060-4761

ILMIY JURNAL

№ 2 (06) IYUN 2026

SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK

ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARNOMASI

SCIENTIFIC BULLETIN OF TERMEZ STATE
PEDAGOGICAL INSTITUTE

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТЕРМЕЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

TERDPI ILMIY XABARNOMASI

2026/ № 2

O'zR OAK ning 2025-yil 24-sentabrdagi
375/5-sonli qarori bilan milliy ilmiy nashrlar
ro'yxatiga kiritilgan

Termiz – 2026

ISSN: 3060-4761

Muassis:
Termiz davlat pedagogika instituti

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARNOMASI

ILMIY-USLUBIY JURNAL
Jurnal bir yilda bosma va elektron (o'zbek, rus, ingliz tillarida) shaklda chop etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 6-iyundagi № 303723-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Matnlarda foydalanilgan manba, ko'chirma, mazmun va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgar. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 12.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 26,25
Ofset bosma. Ofset qog'ozi.
Adadi: 100 nusxa
Bahosi kelishilgan narxda.
Buyurtma: 174
Tahririyat manzili: Termiz tumani "Yangiobod" MFY, At-Termiziy ko'chasi 1-A uy.
"TerDU bosmaxonasi"da chop etildi.
Bosmaxona manzili: Termiz shahri, A.Navoiy ko'chasi, 42 uy.

BOSH MUHARRIR:
Xasanov Azizbek, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Kuldasheva Shaxnoza, kimyo fanlari doktori (DSc), professor

TEXNIK MUHARRIR:
Qurbanov Abdimalik, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MAS'UL KOTIB:
To'rayev Ro'ziboy, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

TAHRIR HAY'AT A'ZOLARI:
Bernd Müller-Jacquier,f.f.d, professor (Germaniya)
Ponomaryova Lyudmila, p.f.d, professor (Rossiya)
Gerasyov Aleksandr, p.f.d, professor (Rossiya)
Buligina Yelena, f..f.d, professor (Rossiya)
Eshmetov Izzat, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Abdikamalova Aziza, k.f.d, professor (O'zbekiston)
Salixanova Dilnoza, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Jumaeva Dilnoza, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Sagdullayeva Dilafruz, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Turamuratov Ulug'bek, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Norbo'tayev Xo'shboq, p.f.d,(DSc) professor (O'zbekiston)
To'rayev Rasul, f.m.f.n, professor (O'zbekiston)
Shamuratova Nagima, q.x.f.d. (DSc), professor (O'zbekiston)
Saidov Chorixon, f.m.f.d, professor (O'zbekiston)
Bozorov Lutfulla, k.f.d., (DSc) (O'zbekiston)
Mahmudov Yusup, p.f.d, professor (O'zbekiston)
Xudoyqulov Xol, p.f.d, professor (O'zbekiston)
Alimov Parda, f.f.d, professor (O'zbekiston)
Xoliqnazarov Begali, b.f.n, dotsent (O'zbekiston)
Qodirov Baxtiyor, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Tojiyev Panji, t.f.d,(DSc), dotsent (O'zbekiston)
Qosimov Shavkat, PhD, professor (O'zbekiston)
Saidaxmatov Sharifbek, t.f.f.d., PhD,dotsent (O'zbekiston)
Xudoyberdiyev Shuxrat, PhD,dotsent (O'zbekiston)
Umarov Aziz, PhD (O'zbekiston)
Abduraxmonov Eldor, k.f.d, ,(DSc), professor (O'zbekiston)
Shabbazova Dilfuza, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Nuritdinova Xurshida, PhD (O'zbekiston)
Quvvatova Mohira, PhD (O'zbekiston)
Mardonova Lobar, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Nurmatov Norqobil, q.x.f.d, (DSc), professor (O'zbekiston)
Ismailov Botir, PhD, (O'zbekiston)
Sattorov Sardor, PhD (O'zbekiston)
Allamuradov Anvar, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Kabilova Sayyora, PhD (O'zbekiston)
Ismailov Murodulla, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Eshmuradov Olmosbek, PhD,dotsent (O'zbekiston)
Isayev Oybek, Phd (O'zbekiston)
Norliyev Rustam, f.f.n, dotsent (O'zbekiston)
Berdiyeva Muhabbat, Phd, professor (O'zbekiston)
Shirnazarova Zamira, Phd,dotsent (O'zbekiston)
Narbasheva Mexri, p.f.n, professor (O'zbekiston)
Kuzimurotova Dinara, Tahririy-nashriyot bo'limi muharriri (O'zbekiston)

ISSN: 3060-4761

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Хасанов Азизбек, доктор педагогических наук (DSc), профессор.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:
Кулдашева Шахноза, доктор химических наук (DSc), профессор

ТЕХНИЧЕСКИЙ РЕДАКТОР:
Курбанов Абдималик, доктор философии по техническим наукам (PhD)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:
Тураев Рузибой, доктор философии по педагогическим наукам (PhD)

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:
Бернд Мюллер-Жакье, д.ф.н., профессор (Германия)
Пономарева Людмила, д.п.н., профессор (Россия)
Герасёв Александр, д.п.н., профессор (Россия)
Булыгина Елена, д.ф.н., профессор (Россия)
Эшметов Иззат, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Абдикамалова Азиза, д.к.н., профессор (Узбекистан)
Салиханова Дильноза, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Джумаева Дильноза, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Сагдуллаева Дилафруз, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Турамурадов Улугбек, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Норбутаев Хушбок, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Тураев Расул, к.ф.м.н, профессор (Узбекистан)
Шамуратова Нагима, д.с.н, профессор (Узбекистан)
Саидов Чорихон, д.ф.м.н, профессор (Узбекистан)
Бозоров Лутфулла, д.т.н. (Узбекистан)
Махмудов Юсуп, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Худойкулов Хол, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Алимов Парда, ф.ф.н, профессор (Узбекистан)
Халикназаров Бегали, к.б.н, доцент (Узбекистан)
Кодиров Бахтиёр, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Таджиев Панджи, д.т.н., доцент (Узбекистан)
Касимов Шавкат, д.ф.п.н, профессор (Узбекистан)
Саидахматов Шарифбек, д.ф.и.н, доцент (Узбекистан)
Худойбердиев Шухрат, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Умаров Азиз, д.ф.п.н, (Узбекистан)
Абдурахманов Эльдор, д.х.н., профессор (Узбекистан)
Шаббазова Дилфуза, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Нуритдинова Хуршида, д.ф.п.н (Узбекистан)
Кувватова Махира, д.ф.п.н (Узбекистан)
Мардонова Лобар, д.ф.ф.н, доцент (Узбекистан)
Нурматов Норкабил, д.с.н., профессор (Узбекистан)
Исмаилов Ботир, д.ф.п.н (Узбекистан)
Сатторов Сардор, д.ф.п.н (Узбекистан)
Алламурадов Анвар, д.ф.п.н. доцент (Узбекистан)
Кабилова Сайёра, д.ф.ф.н, (Узбекистан)
Исмаилов Муродулла, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Эшмурадов Олмосбек, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Исаев Ойбек, д.ф.и.н (Узбекистан)
Норлиев Рустам, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бердиева Мухаббат, д.ф.п.н, профессор (Узбекистан)
Ширназарова Замира, д.ф.ф.н, доцент (Узбекистан)
Нарбашева Мехри, к.п.н. профессор (Узбекистан)
Кузимуротова Динара, редактор редакционно-издательского отдела, (Узбекистан).

Основатель:
Термезский государственный педагогический институт

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТЕРМЕЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

Журнал издается в печатном и электронном виде (на узбекском, русском, английском языках) в течение одного года.

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством № 303723 от 6 июня 2024 года.

Авторы несут ответственность за достоверность источников, выдержек, содержания и информации, используемых в текстах. При копировании из журнала необходимо указывать источник.

Разрешение получено: 12.06.2026.
Размер бумаги: 70x85.
Печатная форма: 26,25.
Офсетная печать.
Офсетная бумага.
Количество: 100 экз.
Цена указана по договорённой цене.
Заказ: 174
Адрес редакции: Термезский район, «Янгиабад» МФМ, улица Ат-Термизи, дом 1-А.
Отпечатано в типографии «ТерГУ».
Адрес типографии: город Термез,улица А.Навоий, дом 42.

ISSN: 3060-4761

Founder:
Termiz State Pedagogical Institute

SCIENTIFIC BULLETIN OF TERMEZ STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL

The magazine is published in printed and electronic form (in Uzbek, Russian, English) in one year.

Registered by the Information and Mass Communications Agency under the Presidential Administration of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 303723 dated June 6, 2024.

The authors are responsible for the accuracy of the sources, excerpts, content and information used in the texts. When copying from a journal, the source must be noted.

Permission to print: 12.03.2026
Paper size: 70x85
Printing plate: 26.25
Offset printing.
Offset paper.
Quantity: 100 copies
Price at the agreed price.
Order: 174
Editorial address: Termez district, «Yangiabad» MCK, At-Termiziy street, 1-A.
Printed at the "TerSU printing house". Address: Termez city, A.Navoiy street, 42.

THE EDITOR-IN-CHIEF:
Xasanov Azizbek, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Kuldasheva Shakhnoza, Doctor of Chemical Sciences (DSc), Professor

TECHNICAL EDITOR:
Qurbanov Abdimalik, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

RESPONSIBLE SECRETARY:
Turaev Ruziboy, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:
Bernd Müller-Jacquier, Doctor of Philological Sciences, Professor (Germany)
Ponomaryova Lyudmila, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Gerasyov Aleksandr, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Buligina Yelena, Doctor of Philological Sciences, Professor (Russia)
Eshmetov Izzat, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Abdikamalova Aziza, Doctor of Chemical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Salikhanova Dilnoza, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Jumaeva Dilnoza, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Sagdullayeva Dilafruz, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
To'ramuratov Ulug'bek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Norbo'tayev Xo'shboq, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. (Uzbekistan)
To'rayev Rasul, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Prof. (Uzbekistan)
Shamuratova Nagima, Doctor of Agricultural Sciences (DSc), Prof. (Uzbekistan)
Saidov Chorikhon, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. (Uzbekistan)
Bozorov Lutfulla, Doctor of Technical Sciences (DSc), (Uzbekistan)
Mahmudov Yusup, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Khudoyqulov Khol, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Parda Alimov, Candidate of Philological Sciences, Professor (Uzbekistan)
Xoliqnazarov Begali, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, (Uzbekistan)
Qodirov Baxtiyor, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Tojiyev Panji, Doctor of Technical Sciences (DSc), Associate Professor (Uzbekistan)
Qosimov Shavkat, PhD, Professor (Uzbekistan)
Saidakhmatov Sharifbek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Khudoyberdiyev Shuxrat, PhD (Uzbekistan)
Umarov Aziz, PhD (Uzbekistan)
Abduraxmonov Eldor, Doctor of Chemical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Shabbazova Dilfuza, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Nuritdinova Khurshida, PhD (Uzbekistan)
Quvvatova Mohira, PhD (Uzbekistan)
Mardonova Lobar, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Nurmatov Norqobil, Doctor of Agricultural Sciences (DSc), Profess. (Uzbekistan)
Ismailov Botir, PhD (Uzbekistan)
Sattorov Sardor, PhD (Uzbekistan)
Allamuradov Anvar, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Kabilova Sayyora, PhD, (Uzbekistan)
Ismailov Murodulla, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshmuradov Olmosbek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Isayev Oybek, PhD (Uzbekistan)
Norliyev Rustam, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Berdiyeva Muhabbat, PhD, Professor (Uzbekistan)
Shirnazarova Zamira, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Narbasheva Mexri, Candidate of Psychological Sciences, Professor (Uzbekistan)
Kuzimurotova Dinara, Editor, Editorial-Publishing Department (Uzbekistan)

SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK
ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

UDK: 371.31
ORCID: 0009-0009-5592-8635

NE'MATOVA DIYORA BAXODIR QIZI
Termiz davlat pedagogika instituti II bosqich tayanch doktoranti
E-mail: Muslima.malak9797@gmail.com

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA ONGLI O'QISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION STRATEGIYALARI

ANNOTATSIYA. Ushbu tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongli o'qish ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion va integratsion strategiyalarning samaradorligi nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinadi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda o'quvchilarda mexanik o'qish o'rniga matn osti ma'nolarini ilg'ash hamda kognitiv tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifasidir. Tadqiqot doirasida xalqaro miqyosda e'tirof etilgan EGRA (Early Grade Reading Assessment) baholash metodologiyasining «matnni tushunish» va «lug'at» komponentlarini milliy ta'lim standartlari hamda yangi avlod darsliklari mazmuniga tatbiq etish imkoniyatlari o'rganilgan. Muallif tomonidan matn ustida ishlashni bosqichli tashkil etish (o'qishdan oldingi, o'qish jarayonidagi va o'qishdan keyingi faoliyat) hamda STEAM yondashuvi asosida fanlararo bog'liqlikni ta'minlovchi innovatsion model loyihalashtirilgan. Grafik organayzerlar va vizual modellashtirish vositalaridan foydalanishning pedagogik-psixologik mexanizmlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining funksional savodxonligini oshirish, matn bilan ishlash samaradorligini ta'minlash va xalqaro baholash dasturlariga metodik baza yaratishda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

KALIT SO'ZLAR: *ongli o'qish, boshlang'ich ta'lim, innovatsion strategiya, kognitiv rivojlanish, matn tahlili, o'qish savodxonligi, pedagogik integratsiya, EGRA metodologiyasi*

ИННОВАЦИОННЫЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ОСОЗНАННОГО ЧТЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

АННОТАЦИЯ: В данном исследовании теоретически и методически анализируется эффективность инновационных и интегративных стратегий, применяемых в процессе формирования навыков осознанного чтения у учащихся начальных классов. В современном информационном обществе развитие у учащихся способности улавливать скрытый смысл текста и проводить когнитивный анализ вместо механического чтения является приоритетной задачей системы образования. В рамках исследования изучены возможности внедрения компонентов «понимание текста» и «словарный запас» международной методологии оценки EGRA (Early Grade Reading Assessment) в содержание национальных стандартов образования и учебников нового поколения. Автором спроектирована инновационная модель, обеспечивающая межпредметные связи на основе STEAM-подхода и поэтапную организацию работы с текстом (предтекстовая, текстовая и послетекстовая деятельность). Обоснованы педагогико-психологические механизмы использования графических органайзеров и средств визуального моделирования. Результаты исследования имеют важное практическое значение для повышения функциональной грамотности учащихся начальных классов, обеспечения эффективности работы с текстом и создания методической базы для международных программ оценивания.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *осознанное чтение, начальное образование, инновационная стратегия, когнитивное развитие, анализ текста, читательская грамотность, педагогическая интеграция, методология EGRA.*

ACHIEVEMENTS OF FOREIGN COUNTRIES IN ENSURING EFFECTIVE INTERACTION BETWEEN EDUCATION, SCIENCE AND BUSINESS (COMPARATIVE ANALYSIS)

ABSTRACT: This study theoretically and methodologically analyzes the effectiveness of innovative and integrative strategies used in the process of forming conscious reading skills in primary school students. In today's information-driven society, developing students' ability to grasp underlying text meanings and perform cognitive analysis instead of mechanical reading is a priority task of the education system. Within the framework of the research, the possibilities of applying the «reading comprehension» and «vocabulary» components of the internationally recognized EGRA (Early Grade Reading Assessment) methodology to the content of national education standards and next-generation textbooks were explored. The author designed an innovative model providing interdisciplinary connections based on the STEAM approach and a staged organization of working with text (pre-reading, during-reading, and post-reading activities). The pedagogical and psychological mechanisms of using graphic organizers and visual modeling tools are substantiated. The results of the study are of significant practical importance for increasing the functional literacy of primary school students, ensuring the effectiveness of text-based activities, and creating a methodological base for international assessment programs.

KEYWORDS: *conscious reading, primary education, innovative strategy, cognitive development, text analysis, reading literacy, pedagogical integration, EGRA methodology.*

KIRISH. Boshlang'ich ta'lim o'quvchi shaxsining intellektual poydevori shakllanadigan davr hisoblanadi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda o'quvchi nafaqat matnni mexanik o'qishi, balki undagi axborotni saralashi, tahlil qilishi va mazmunini to'laqonli anglab yetishi shart. Biroq, amaldagi pedagogik jarayonlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'p hollarda o'qish darslari matnni shunchaki ovoz chiqarib o'qish va voqealar ketma-ketligini qayta so'zlab berish bilan cheklanib qolmoqda. Bu esa o'quvchining matn osti ma'nolarini ilg'ash va tanqidiy fikrlash qobiliyatining sustlashishiga olib kelmoqda.

Ongli o'qish - bu dekodlash jarayonidan semantik tahlilga o'tish demakdir. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi islohotlari, xususan xalqaro baholash tizimlariga integratsiyalashuv jarayoni boshlang'ich sinflardayoq o'quvchilarning ongli o'qish ko'nikmalarini tubdan takomillashtirishni taqozo etadi [1]. Hozirgi kunda darsliklarda berilgan matnlar mazmunini tushunish darajasi o'quvchining nafaqat o'qish tezligiga, balki uning kognitiv tayyorgarligiga ham bog'liqdir. Shunday ekan, ongli o'qishni rivojlantirish uchun yangicha yondashuvlar, xalqaro tajriba va milliy qadriyatlar uyg'unligiga asoslangan strategiyalar zarurdir [2].

ADABIYOTLAR TAHLILI. O'quvchi-larning ongli o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish muammosi zamonaviy pedagogikada xalqaro va milliy yondashuvlarning integratsiyasi nuqtayi nazaridan keng tadqiq etilmoqda. Xususan, boshlang'ich ta'limda sifat o'zgarishlarini amalga oshirish va raqobatbardosh avlodni tarbiyalashning huquqiy-metodik asoslari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida [1] va sohaga oid davlat dasturlarida [2] o'z ifodasini topgan. Ushbu hujjatlar ta'lim mazmunini shunchaki bilim berishdan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirishni talab etadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni dars jarayoniga tatbiq etish masalalari J.Yo'ldoshev va S.Usmonov kabi olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ular o'quvchi faoliyatini innovatsion tashkil etishning nazariy asoslarini yaratganlar [3]. Boshlang'ich ta'limda innovatsiya va integratsiya tamoyillari R.Mavlonova va O'.Tolipovning tadqiqotlarida o'quvchining kognitiv rivojlanishini ta'minlovchi asosiy omil sifatida ko'rsatiladi [8, 9]. Ushbu yondashuvlar matn ustida ishlashning an'anaviy metodlaridan voz kechib, tahliliy yondashuvlarga o'tish zarurligini asoslaydi.

Xalqaro tajribada ongli o'qish darajasini aniqlash va rivojlantirishda RTI International tomonidan ishlab chiqilgan EGRA (Early Grade Reading Assessment) metodologiyasi alohida o'rin tutadi [4]. Ushbu dasta o'quvchining o'qish texnikasi emas, balki semantik tushunish ko'nikmalarini baholashda eng ishonchli manba hisoblanadi. Shuningdek, PISA kabi xalqaro baholash tizimlarining tahliliy asoslari ham o'quvchilardan matnni interpretatsiya qilish va axborotni baholashni talab etishi O.G'afforova kabi metodist olimlarning ishlarida o'z aksini topgan [6, 10]. Yangi avlod darsliklarida ongli o'qishni rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar tizimi [5] muallifning integratsion va STEAM yondashuvlariga asoslangan tadqiqotlari bilan boyitiladi. Xususan, EGRA metodologiyasini milliy ta'lim kontekstiga moslashtirish va matn tahlilini fanlararo bog'liqlikda o'rganish o'quvchilarning funksional savodxonligini oshirishning eng samarali yo'li ekanligi ilmiy jihatdan asoslanmoqda [7].

METODLAR. Ushbu tadqiqot metodologiyasi nazariy-metodik tahlil va pedagogik modellashtirish tamoyillariga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida o'quvchi faoliyatini innovatsion yo'naltirishga qaratilgan zamonaviy ta'lim texnologiyalari va ularning boshlang'ich sinf darslaridagi samaradorligi o'rganildi [3]. Tadqiqotning asosiy usuli sifatida xalqaro miqyosda e'tirof etilgan kichik yoshdagi bolalar o'qish savodxonligini baholash tizimi (EGRA) va uning tarkibiy qismlari milliy ta'lim standartlari bilan qiyoslandi [4].

Shuningdek, matn ustida ishlash jarayonini fanlararo bog'liqlik asosida tashkil etish modellari tahlil qilindi. Tadqiqotda darsliklardagi matnlarni shunchaki o'qish vositasidan kognitiv tahlil obyektiga aylantirish usullari ishlab chiqildi. Bunda asosiy e'tibor o'quvchining dars jarayonidagi mustaqil faoliyati va matn mazmunini vizual modellar orqali anglashiga qaratildi [5]. Tadqiqot metodikasi shuningdek, xalqaro baholash dasturlari tomonidan tavsiya etilgan tahliliy mezonlarni milliy til va adabiyot darslariga adaptatsiya qilishni o'z ichiga oladi [6].

NATIJALAR. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, ongli o'qishni shakllantirishda EGRA metodologiyasining sakkizta komponentidan, ayniqsa, «matnni tushunish» va «lug'at» qismlarini darsliklar mazmuniga integratsiya qilish ijobiy samara beradi. Innovatsion strategiyalar matnni shunchaki o'qish emas, balki «matn bilan muloqot» qilish darajasiga olib chiqadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ongli o'qish jarayoni o'quvchining matn bilan ishlay olish darajasiga bevosita bog'liq. Tadqiqot natijasi o'laroq, biz ongli o'qishni rivojlantirishning quyidagi innovatsion modelini taklif etamiz:

1.O'qishdan oldingi bosqich: Matn sarlavhasi va illyustratsiyalar orqali mazmunni bashorat qilish (Prediction).

2. O'qish jarayonidagi bosqich: Matnni qismlarga bo'lib o'qish va har bir pauzada «Nima uchun?» savoliga

javob izlash.

3.O'qishdan keyingi bosqich: Matn mazmunini vizual modellar (grafik organayzerlar) ko'rinishiga o'tkazish [7].

Ushbu yondashuv o'quvchilarda matndagi faktlarni topish bilan cheklanib qolmay, balki voqealar sabab-oqibatini tushuntirish darajasiga ko'tarilish imkonini beradi. Vizual modellashtirish o'quvchining diqqatini jamlashga va o'qilgan axborotni uzoq muddatli xotiraga o'tkazishga ko'maklashishi tasdiqlandi [8].

MUHOKAMA. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ongli o'qish ko'nikmasini shakllantirish dars jarayonining barcha bosqichlarini qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Bugungi kunda darsliklarda berilgan topshiriqlar ko'proq xotirani sinashga yo'naltirilgan bo'lib, kognitiv tahlilga kam e'tibor qaratilgan [9]. Bizningcha, dars jarayonida matnni o'qishdan oldingi va o'qishdan keyingi faoliyatni tizimli yo'lga qo'yish zarur.

Maqolada ilgari surilayotgan savollar iyerarxiyasi strategiyasi o'quvchini matnning chuqur qatlamlariga kirib borishga undaydi. Milliy ta'lim tizimimizda ongli o'qishni rivojlantirishda o'zbek tili grammatikasi va semantikasining boy imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ongli o'qish nafaqat ona tili darslarining, balki barcha fanlarning umumiy maqsadiga aylanishi kerak. Ayniqsa, matematika darslarida masala shartini ongli o'qish qobiliyati muammoni yechishning muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shu nuqtayi nazardan, maktab ta'limida metodik yondashuvlarni xalqaro baholash mezonlari bilan uyg'unlashtirish ta'lim sifatini oshirishning asosiy omilidir [10].

XULOSA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ongli o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish - bu uzluksiz va tizimli innovatsiyalarni talab qiluvchi jarayon. IMRAD talablari asosida amalga oshirilgan ushbu tahliliy tadqiqot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy metodlarni innovatsion va integratsion strategiyalar bilan boyitish o'quvchilarning tahliliy fikrlashini tubdan yaxshilaydi. Xalqaro tajribalarni, xususan EGRA metodologiyasini milliy ta'lim kontekstiga moslashtirish funksional savodxonlikni oshirishning samarali yo'lidir. Faqat ongli o'qiydigan o'quvchigina kelajakda intellektual salohiyatli shaxs bo'lib yetisha oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PF-134-son Farmoni.

3.Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.

4. RTI International. Early Grade Reading Assessment (EGRA) Toolkit, Second Edition. – Washington, DC: USAID, 2016.

5. Ona tili va o'qish savodxonligi: Boshlang'ich sinflar uchun darsliklar. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021-2023.

6.PISA 2022 Framework: Assessment and Analytical Framework. – OECD Publishing, Paris, 2023.

7.Ne'matova D.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ongli o'qish ko'nikmalarini integratsion va STEAM yondashuv asosida rivojlantirish: EGRA metodologiyasi tahlili // Ilmiy xabarnoma. – 2024. – №4.

8.Mavlonova R.A. va boshqalar. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2013.

9.Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.

10.G'afforova T. va boshqalar. O'qish kitobi (Boshlang'ich sinflar uchun metodik qo'llanma). – Toshkent: Sharq, 2017